

Romano hangos

15. ročník

ROMSKÝ HLAS – ČTRNÁCTIDENÍK ROMŮ V ČESKÉ REPUBLICE

ROČNÍK 21 • ČÍSLO 5 • VYŠLO 3. ČERVNA 2019

zprávy

PRAHA, BRUSEL – České volby do Evropského parlamentu znovu vyhrálo vládní hnutí ANO, bude mít šest europoslanců, o dva více než dosud. Za ním skončila ODS se čtyřmi europoslanci, která počet mandátů zdvojnásobila. Třetí místo obsadili Piráti se třemi europoslanci. Po dvou europoslancích budou mít SPD a KDU-ČSL, komunisté jen jednoho oproti dosavadním třem. ČSSD zastoupení v europarlamentu ztratila, stejně jako Svobodní. Romská demokratická strana (RDS) zůstala v poli poražených se ziskem 0,06 procenta hlasů. V absolutních číslech to znamená, že RDS volilo 1 651 voličů. V předchozích volbách do EP v roce 2014 získala RDS 0,07 procent, což znamenalo 1 185 hlasů.

z obsahu

Téma čísla:

Romové a Evropa

Romano (rap) hangos
Vhled Vojtěcha Veselého do světa romského rapu
strana 4

Gejza Horváth:
Hudba a Romové
strana 4 a 5

Rozhovor s Marií Bořkovicovou:
Všechno, co nevíte o Romano suno
strana 5 a 6

Roma nation movement/Hnutí romského národa: Romové napříč Evropou se musí spojit!

12 milionů. Tolik Romů žije v Evropské unii. Přestože co do počtu Romové přecházejí třeba i Českou republiku, nemají na evropské úrovni svou politickou reprezentaci. V Evropském parlamentu jsou pouze dvě poslankyně Romky – švédská politička Soraya Post, která je Romkou po matce a maďarská europoslankyně Livia Jaroka, která zastupuje stranu Fidesz – maďarská občanská unie. Změnit špatnou situaci Romů v Evropě pomocí vzniku nové politické strany se snaží od roku 2017 Hnutí romského národa.

Jeho představitelé jsou čtyři romské osobnosti působící ve Velké Británii a dalších zemích EU: Orhan Tahir, Michael Daduč, Emiliya Dancheva a Milenko Milenkov, s nimiž přinášíme rozhovor. (*Michael Daduč je původem z České republiky, rozhovor s ním vyšel v RH 16/2013, k tématu Romové a Brexit se vyjadřoval v čísle 8/2016, pozn.red.*)

Co bylo na začátku příběhu Hnutí romského národa?

MD: Byla to velká nespravedlnost ve vztahu k Romům v Evropě. Je nás přes 12 milionů, ale nemáme zastoupení ani v Evropském parlamentu ani v Evropské komisi. Nikdo nás neslyší, nikdo nevěnuje pozornost každodennímu utrpení Romů. Je nás tolik, ale jsme bezmocní – to je paradox evropské demokracie. Říkali nám, že musíme spoléhat na jiné, kteří mohou vyřešit naše problémy, protože nic nezávisí na nás. To ale není pravda. Všechno záleží na naší vůli.

foto: European Roma Rights Centre

Z našeho pohledu je třeba pracované politické strategie na dalších 50 let a lidí, kteří ji budou prosazovat. Máme potenciál – jak volební, tak ekonomický – dosáhnout svého cíle.

V roce 2017 jste vydali Deklaraci, ve které jste se zformovali jako hnutí, politická strana. Co se za ty dva roky změnilo, kde stojíte dnes?
OT: Pracujeme s romskými intelektuály napříč Evropou, abychom získali širší porozumění tomu, co je naše hlavní myšlenka a získali pro ni podporu. Jeden ze základních problémů, kterým čelíme, je získání finanční podpory, chce-

me být finančně nezávislí. Pracujeme také na tom, abychom našli odpověď na zásadní otázky – jaká je nejvhodnější politická ideologie pro Romy a jak ovlivnit evropské instituce a národní vlády? Vše děláme na dobrovolné bázi a protože naši členové žijí v různých státech EU, shoda a práce i na těchto základních tématech trvá mnohem déle, než jsme očekávali.

Otázka společné romské politické ideologie se nabízí. V Evropě žije tolik skupin Romů s různou historií a rozdílnou ekonomickou a sociální situací, že je obtížné si představit, že se dokáží spojit.

ED: Jen ti, kteří si přejí se spojit, mohou být spojeni. Naším cílem je politická komunita lidí se společným pohledem na budoucnost. Můžeme jim nabídnout alternativní politickou volbu, ale nemůžeme očekávat, že všichni Romové ji budou rozumět a budou ji podporovat. Musíme také pamatovat na to, že naši lidé byli vystaveni asimilaci národních a socialistických vlád po generace. Výsledkem je skutečnost, že dnes existují Romové, kteří popírají existenci romského národa, protože to je to, čemu byli naučeni věřit.

Pokračování na str. 6

Neexistuje hloupý Rom, existuje jen pohodlný učitel

foto: Sabir Agalarov

Dodnes každý průměrný ředitel a průměrný učitel potřebuje vytvořit ve své škole, potažmo ve svých třídách, nějaký funkční, lokálně platný řád. Činí tak nejspíš ve snaze usnadnit si život a udělat vlastní práci předvídatelnější a pohodlnější.

Protože se většina současných školských pracovníků narodila před rokem 1970, často podvědomě projektuje do svých podřízených (rozuměj žáků) daleké ozvěny socialistického myšlení.

A víte, v čem byl hlavní problém socialistického vzdělávání? Odehrávalo se s tichým stranickým záměrem na oko soutěžit se západním světem, aniž by vypracovávalo nějaké chytré systémové metody výuky vedoucí k vítězství v tomto ideologickém boji. Jen biflování, spousta nepotřebných informací,

kusé vědomosti o světě a žádné kritické myšlení! A také spousta biologického balastu ve formě odepsaných znevýhodněných dětí. Jen výjimečně tomu bylo jinak a určité ne na základních školách. Rigidní a jednotvárné socialistické školství učesávalo všechny žáky stejným hřebem a úspěch měli jen ti nejvíce v socialistickém duchu poslušní a konformní.

Hierarchie subordinace nebo-li podřízenosti byla v tehdejším systému klíčová a se žáky se nezacházelo jako s rovnými partnery, kteří přišli dostat znalosti potřebné pro svůj život. Dnes je vše jinak. Rozmanitost, kterou přináší demokracie, je de facto krásná, ale pro některé „old-school“ pedagogy bohužel děsivá.

Pokračování na str. 2

zprávy

PRAHA – Za masivním šířením falešných zpráv nestojí jen množství ruských trollů, jak tomu bylo například u amerických voleb. Zatímco se Evropská unie připravovala na rozhodující volební víkend, falešné zprávy a extremistické příspěvky na sociálních sítích šíří spíš domácí skupiny než zahraniční mocnosti, říkají odborníci. Kolují hlavně na soukromých a šifrovaných komunikačních aplikacích, jako je WhatsApp, které je těžší hlídat a ve kterých je obtížnější proti dezinformacím bojovat. Informuje o tom agentura AP.

CHOMUTOV – Nejvyšší soud v kauze zastřelení mladého Roma na chomutovském sídlišti odmítl dovolání odsouzeného Petra Bendy, naopak vyhověl podnětu nejvyššího státního zástupce Pavla Zemana. Žalobci nesouhlasili s uložením trestu pod zákonnou sazbou, Benda si měl odpykat pouze sedm let. Znovu bude rozhodovat Vrchní soud v Praze. ČTK to řekl mluvčí Nejvyššího státního zastupitelství Petr Malý. Krajský soud původně poslal Bendu na 12,5 roku do vězení. Vrchní soud trest zmírnil na sedm let, žalobci už tehdy avizovali, že využijí možnost mimořádného opravného prostředku. Spokojený nebyl ani Benda, který se hájil tím, že střílel v nutné obraně a že dodávka ohrožovala lidi. Zavražděný řidič byl Rom, podle soudu však vražda neměla rasový podtext.

PRAHA – Policie obvinila prvního člověka za schvalování březnových teroristických útoků v mešitách na Novém Zélandu, při nichž pravicový radikál zastřelil pět desítek lidí. Informoval o tom v pátek Deník N. Další případy policisté prověřují a zatím není jasné, zda zahájí trestní stíhání. Podle informací listu se pražská policie zabývá více než třemi desítkami případů schvalování útoku na sociálních sítích. Podobné množství příspěvků řeší i Národní centrála proti organizovanému zločinu.

Nakladatelství Kher: Zapojte se do hororek!

Občanské sdružení Kher vyhlašuje otevřenou výzvu pro romské spisovatele k účasti na vydání Sbírky hororek – Vyprávění o duších zemřelých / Vakeribena pal o mule. Jejím cílem je jednak podpora romských autorů (začínajících, dosud nepublikujících i těch etablovaných) v tvorbě tohoto tradičního žánru romské lidové slovesnosti, jednak zpřístupnění tohoto méně známého vyprávění veřejnosti.

Zapojením se do výzvy autoři podpoří vznik dalšího díla romské beletrie, napomohou k uchování a rozvoji romské kultury a jazyka, stanou se vzorem dalším generacím Romů a posílí šíření romské kultury směrem k romské minoritě i většinové společnosti. Takto nakladatelství romské literatury Kher vydalo pohádkovou sbírku Otcův duch a jiné pohádky romských autorů (2012) a sbírku romské narativní prózy Moji milí (2014).

Romští autoři žijící nebo pocházející z České nebo Slovenské republiky mohou své texty zasílat nejpozději do 30. června 2019 na emailovou adresu nakladatelstvi@kher.cz nebo na níže uvedenou poštovní adresu, a to v romštině, případně češtině nebo slovenštině.

Z došlých textů pak budou vybrány ty, jež budou zařazeny do sbírky. Ta bude publikována ve formě elektronické i tištěné knihy a bude jako všechny knihy nakladatelství Kher zdarma ke stažení na stránkách www.kher.cz a dalších serverech s e-knihami.

O výsledku otevřené výzvy, respektive o zařazení či nezařazení autorových děl do sbírkové knihy, budou všichni uchazeči emailem vyrozuměni nejpozději do 15. července 2019. Pro účely snadnější a pohodovější komunikace (důležité zejména pro redaktory knihy a jejich případnou potřebu konzultovat text přímo s autorem) uvítáme i zaslání telefonického kontaktu.

Podmínky účasti

Účastnit se mohou romští autoři žijící nebo pocházející z České nebo Slovenské republiky.

Text musí být napsán v romštině, případně češtině nebo slovenštině.

Přihlášené texty musí být opatřeny celým jménem a kontaktními údaji autora, včetně telefonního čísla.

Autoři svým přihlášením do otevřené výzvy souhlasí s redakcí a korekturou textů a s publikací přihlášených textů ve výše zmíněné knize, a to bez nároku na honorář.

Autoři své texty zašlou nejpozději do 30. června 2019 na emailovou adresu nakladatelstvi@kher.cz nebo na poštovní adresu: Patočková Radka (Kher, z.s.), Veverkova 35, Praha 7, 170 00.

Nakladatelství Kher vzniklo v roce 2012 jako občanské sdružení, které si především klade za cíl podporovat, rozvíjet a propagovat literaturu Romů a romský jazyk a současně vytvářet platformu, kde romští autoři budou moci snáze publikovat a čtenářům zpřístupňovat svoji tvorbu. Nakladatelství se primárně specializuje na vydávání elektronických publikací.

Nabízíme starší ročníky Romano hangos.

**Cena jednoho ročníku 100 Kč + poštovné.
objednávky na: 545 246 673
nebo: holomkova@srmn.cz**

Neexistuje hloupý Rom...

Dokončení ze str. 1

Asistenti ve školách potřebují mnohem víc pozornosti a investic Často slyšíme, že s implementací společného vzdělávání je spojená náročná administrativa a připravenost pedagogů a asistentů běžných škol není dostatečná. V prvé řadě je potřeba si stanovit správné cíle. Inkluze je pojem, na kterém už uklouzla spousta ředitelů, učitelů, asistentů a bohužel i žáků. Zdá se, že ve snaze umožnit žákům rovný přístup ke kvalitnímu vzdělávání systém zapomněl umožnit také rovný přístup ke kvalitnímu vzdělávání pedagogům a hlavně asistentům. Existuje tedy vážné nebezpečí, že než se inkluzivní systém zaběhne, několik generací mladých Romů z něj ve skutečnosti nic nezíská. A to vše jen proto, že není vůle distribuovat evropské peníze správně – na zvyšování kvalifikace pedagogů a hlavně romských asistentů.

Asistent není odborník? Tak ho odborníkem udělejte!

„Já nejsem příznivcem inkluze. Byl zde předtím systém vyškolěných specialistů, kteří se mohli dětem věnovat. Pak začaly přicházet děti z jiných škol, ale systém nebyl na ně připravený, asistenti ještě nebyli. Nevidím v inkluzi cestu a preferuji návrat ke starému systému. Asistent není odborník. To je pouze člověk, který tomu dítěti jakoby pomáhá, ale není odborníkem na to, aby mu pomohl v oblasti vědomostní. A to dítě má pak

méně možností v životě, než když ukončilo tenkrát speciální školu,“ odpověděl Romano hangos ředitel Základní školy Karla IV. v Ústí nad Labem Pavel Tupek na otázku, zda se mu zavedení inkluzivního vzdělávání v jeho škole líbí.

Proč tedy poměrně mladý a energický ředitel školy, v níž děti již na prvním stupni mají přátelské vztahy a nečiní mezi sebou rozdíly, nepřipouští, že by ministerské peníze a peníze z Evropské unie mohly být využity právě k intenzivnímu vzdělávání romských asistentů? Jaký asistent odmítne, aby se mu věnovala pozornost a zvyšovala se jeho odborná i osobní kvalifikace, a s tím i ohodnocení a životní úroveň? Zdá se, že je to pouze otázka vůle a chutě vytvořit novou budoucnost. Vrátit se do minulosti ke starým příručkám je daleko snadnější. Asistent, byť nemá vysokoškolské vzdělání a není ihned odborníkem, má vůli ovlivnit stav věci ve třídě. Odměnou za tuto lidskost a chuť řešit složité problémy by měla být adekvátně vysoká výplata a neustálá institucionální i finanční podpora zvyšování odbornosti, kvalifikace a sebevědomí asistentů.

Jak dlouho ještě bude romské dítě „jiné“?

V postsocialistických učitelích a ředitelích i v samotných Romech stále přetrvává chybné přesvědčení, že romské dítě se liší od dítěte z majority. Má snad víc ru-

kou, méně obratlů a menší mozek? Nemá! Čili je na tom úplně stejně jako každé jiné dítě. Za socialismu vznikl a dodnes žije v podobě pedagogického přístupu mýtus, že jsou romské děti méně inteligentní a že nemají abstraktní myšlení kvůli emotivnímu nastavení romaňi čhib (romského jazyka). Romské dítě je chudé, tedy omezené. I tento nesmysl ovlivňuje úhel pohledu, jímž se na romské děti pohlíží. Chudoba ale není faktorem určujícím intelektuální předpoklad žáka. To je snad jasné. Mnozí nepřející učitelé argumentují svůj nedbalý přístup k romským dětem tím, že jim romské děti nerozumí, protože mluví doma romsky. Je to nesmysl. Všem mladým Romům doporučuji činit úplně stejně. Všem asistentům doporučuji trvat na tom, aby školy vynaložily veškeré prostředky a úsilí k tomu, aby z nich udělaly spokojené kvalifikované „anděly“ ve svých třídách, nápomocné těm žákům, kteří potřebují nastavit žebříček hodnot, v němž studium bude na prvním místě. Jenom tak lze nastavit správné podmínky rovných příležitostí ve vzdělávání pro všechny žáky na všech stupních. Jenom tak lze odstranit bariéry mezi dětmi a studiem a zamezit snižování nároků na jednotlivce. Ředitelé, učitelé, asistenti, rodiče a samotné děti si ale musí uvědomit hlavní věc, že neexistuje hloupý Rom, existuje jen pohodlný učitel.

Text a foto: Sabir Agalarov

Muzeum romské kultury získalo prestižní ocenění

V pražském Obecním domě se udělovaly ceny Gloria musaealis, která ocenila nejlepší výkony muzeí Česka v uplynulém roce. Cenu za nejlepší muzejní publikaci dostalo Muzeum romské kultury za publikaci Amendar: Pohled do světa romských osobností autorek Jany Horváthové a Alice Sigmund Herákové.

„Amendar znamená od nás, od nás pro vás, je to vzkaz od nás Romů, že jsme tu s vámi a chceme se na životě této krásné země podílet,“ uvedla při převzetí ceny Jana Horváthová, ředitelka Muzea romské kultury v Brně. Následně poděkovala celému týmu spolupracovníků za spolupráci a to jmeno-

vitě Alici Sigmund Herákové, Janě Šustové, Ivetě Demeterové, Renatě Berkyové, Martinovi Hrdinovi a Jiřině Šiklové. „A taky moc děkuji všem statečným Romům, kteří se nebáli do knihy vstoupit, a tím

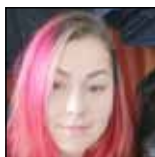
vydat svědectví, že jsme tady a pracujeme, budujeme společnost. Věřím, že se časem přidají i ti další. Pa'likerav Tumenge savorenge!“

ČTK, RH

foto: Muzeum romské kultury

Anketní otázka

Co by se změnilo pro Romy v případě, že by se Česká republika rozhodla opustit Evropskou unií?

Martina Neradová

Zajímavá anketa. Pocítili bychom to všichni, klesly by investice, zvýšila by se nezaměstnanost a přestaly by proudit finance z fondů na různé neziskové projekty, třeba i na vzdělávání nebo zlepšování podmínek ve vyloučených lokalitách, což se dotýká i romského etnika. HDP by šlo dolů, takže by na financování těchto projektů nebyly peníze ani ve státní pokladně.

Milan Demeter

To by byl velký problém, protože tu v ČR nemáme nikde a u nikoho zastání, tak si myslím, že to zastání bychom mohli mít v Evropském parlamentu. Toto považuji za velký průšvih, kdybychom vystoupili z EU.

Adam Pospíšil

Pokud by ČR vystoupila z EU, došlo by nepochybně ke zhoršení postavení národnostních menšin, zejména by se zhoršilo už tak relativně špatné postavení romské menšiny. Evropské instituce mají na vývoj postavení Romů v ČR jednoznačně pozitivní vliv a nutí naše politiky k odpovědnějšímu a tolerantnějšímu přístupu. Příkladem může být třeba tlak na přijetí antidiskriminačního zákona, setrvalá kritika segregace ve školství, financování boje se sociálním vyloučením z evropských fondů atd. Chaos a úpadek, který by bezpochyby po vystoupení z EU nastal, by pravděpodobně vedl k nástupu radikálů a populistů k moci, zřejmě ve větší míře než je tomu dnes, což by žádným menšinám nepřineslo nic dobrého. Další zhoršení, ne-

jen pro romskou menšinu, by jistě bylo v tom, že by se výrazně zhoršila možnost volného pohybu za příbuznými nebo za prací do zemí EU.

Standa Kotlár

Pro Romy se nezmění nic, protože Češi nemají Romy rádi, bohužel, je to tak.

Jirka Bejček

To je spekulativní, co vše a v jaké míře by se mohlo změnit... Byly by to asi věci, co hrozí všem občanům ČR (někdy s horšími dopady na Romky a Romy) jako nemožnost volně pracovat, podnikat nebo cestovat v EU. Pravděpodobná devalvace koruny by nám všem většinu věcí zdražila, dost by se zřejmě snížily zahraniční investice k nám a zcela by skončily dotace EU, což spolu s razantním zdražením většiny (přes 80%) našeho vývozu na evropský trh kvůli clům by se zřejmě promítlo do dalšího velkého vzrůstu nezaměstnanosti. A ta bohužel kvůli diskriminaci i nižší kvalifikaci na Romky a Romy dopadá často tvrději a dlouhodoběji.

No, a čistě v lidskoprávní oblasti by čeští Romové přišli o několik vlivných evropských institucí, které tlačí českou vládu v otázkách diskriminace a sociálního začleňování a můžou fungovat jako pojistka naší demokratické budoucnosti založené na vládě práva a účtě k lidským právům. A velmi konkrétně bychom též přišli o Soudní dvůr EU, který může (na konci probíhajícího řízení o porušení smlouvy) ČR donutit rovně zacházet např. s romskými dětmi v přístupu ke vzdělávání, a to masnými a pokračujícími pokutami pro ČR.

Anketu připravila Veronika Kačová

Romská kultura včera a dnes

Sezona letních festivalů se blíží a tak jsem se rozhodl věnovat prezentaci romské kultury a hudby v České republice. Konkrétně mě zajímá, zda je naše bohatá a rozmanitá kultura součástí mainstreamových kulturních událostí většího rozsahu? Osobně se domnívám, že není. Což pokládám za obrovskou škodu!

Z větší míry je možné slyšet či zhlédnout romskou hudbu pouze na romských festivalech a akcích. Zaplať pánbůh za tyto iniciativy, z nichž některé již mají svoji tradici a jsou pořádány na profesionální úrovni. Mám však dojem, že tam se potenciál romské kultury nevyužívá stoprocentně. Ohlédneme-li se do nedávné historie, zjistíme, že porevoluční snahy romské politické strany ROI, ale i dalších romských organizací, byly stavěny právě na prezentaci romské kultury široké veřejnosti. V 90. letech vznikala zcela spontánně romská divadla, romské tradiční soubory a uskupení, jež pravidelně vystupovala v Česku i na Slovensku. Jsem přesvědčen, že v tom tkvěl také úspěch romských iniciativ tehdejší doby. Bohužel po roce 2000 přišla vlna sociálních projektů a romská kultura byla pomalu a jistě upozadována. Nutno podotknout, že dodnes trvající trend sociálních projektů v oblasti integrace Romů do společnosti situaci nijak nezlepšil. Ač postrádáme validní data pro tuto tvrzení, rozhlédneme-li se kolem sebe, nemáme nejmenší důvod pochybovat. Napětí mezi majoritou a romskou menšinou se

rok od roka zhoršuje. Předsudky nemizí a obě strany se sobě ještě více vzdalují.

Kultura byla vždy velmi účinným nástrojem pro vytváření dialogu, vzájemné poznávání se vedoucí k toleranci a respektu jednoho k druhému. K tomuto propojování však může docházet pouze na místech, kdy je počet diváků z obou stran vyvážený. Existující romské festivaly sice mají své dlouholeté sympatizanty a podporovatele, pokud však hovoříme o majoritní části publika, jde vždy o stejný okruh lidí, kteří žádnými předsudky vůči Romům netrpí a jsou s nimi v pravidelném kontaktu. Zmiňovaný nástroj zde tedy není patřičně využit!

Na naši krásnou kulturu jsem velmi hrdý, a ač to mám někdy

v prostředí majoritní společnosti těžké, svůj romský původ bych nikdy neměnil, právě kvůli kulturnímu bohatství, které máme. Mrzí mě jen, že nepřicházejí iniciativy podporující propagaci romské kultury ven – mezi ostatní, kteří nás dobře neznají a vše, co si o nás myslí, mají založené na čemkoliv kromě osobní zkušenosti.

Do budoucna si proto přeji větší zaměření romské kultury jako možnosti, jak bourat stereotypy a předsudky ve společnosti. Je to cesta, jak zlepšovat sociální klima pro naše děti. Autenticita a umění jsou totiž nezaměnitelné hodnoty vycházející z každého z nás. Je to odkaz pro další generace. Šířme proto více romského umění ven nežli dovnitř.

Tomáš Ščuka
foto: Sabir Agalarov

komentář

Volby do Evropského parlamentu

TOMÁŠ ŠČUKA

V posledním květnovém víkendu proběhly volby do Evropského parlamentu, které bohužel nevyvolaly mezi mnoha občany členských států unie patřičný zájem. V České republice byla nakonec volební účast pouze 28%, a i to je považováno za úspěch. Ve svém příspěvku bych proto rád věnoval pozornost důležitosti těchto voleb a našeho členství v EU.

Letos v květnu tomu bylo 15 let, kdy Česká republika ve společném referendu odsouhlasila vstup do unie. S ním postupně přicházelo i mnoho nebývalých změn v podobě snadnějšího cestování, pracovních příležitostí v zahraničí či využití Evropských strukturálních fondů na investice do veřejných míst v naší zemi. Dnes vše vnímáme jako samozřejmost a standard našeho života. Jak by vše ale bylo v případě Czexitu (odchodu České republiky z EU), po kterém volají extremisté a populisté vysílající mezi občany laciné a neobjektivní teorie o nevýhodnosti našeho členství v EU? Přemýšlíme i nad tím, co vše by se změnilo a o jaký čas zpět bychom se vrátili? Nebo je ten extremisticko-populistický směr tak jednoduchý, že stačí hovořit o diktátu z Bruselu, což je opakovaně používané spojení vzbuzující mezi lidmi vášně o našem členství v Evropě? Ptám se sám sebe, necháme si vše, co nám Evropské společenství přináší a na co jsme si jako Evropané zvykli, vzít jen pro tato uměle vytvořená tvrzení? Vážení čtenáři, pokud se nad výše uvedenými skutečnostmi zamyslíme, uvědomíme si, že těmto extrémním tělesům chybí jedna velmi důležitá vlastnost. A to je veřejný zájem nás všech! Bohužel v naší společnosti chybí osvěta o fungování EU a jejích institucí, tvorbě závazných předpisů apod. Podporuji proto vyšší informovanost občanů o EU jako základní zdroj vyšší objektivní názoru ve společenském prostoru na členství České republiky v EU.

V neposlední řadě, zapomínáme na národnostní menšiny a dodržování jejich základních lidských práv. Romové, jedna z největších národnostních menšin v Evropě, jsou dodnes nejvíce pronásledovanou skupinou lidí. Kvalifikované odhady hovoří o 12 000 000 Romů žijících v Evropě. Jde o větší populaci lidí než v některých evropských státech – Slovensku, Norsku, apod. V současné době má Evropský parlament 5 členů romského původu, což nepředstavuje poměrnou reprezentaci Romů v Evropě. Tento fakt deklaruje, jak moc jsou Romové v politickém prostoru podrepresentováni. I přesto je tato informace pozitivní, ale i motivační pro další potencionální romské kandidáty. Naše aktivní participace je v evropských institucích nesmírně důležitá. Politická vůle těchto institucí totiž reaguje i na porušování lidských práv v jednotlivých členských státech. Ať už jde o segregaci romských dětí ve školách, diskriminaci na trhu práce, bydlení, tím vším se Evropská unie zabývá.

Evropský parlament také bojuje s anti-ciganismem ve společnosti. V posledních letech přijal několik rezolucí, které reagují na tuto dlouhodobě trvající specifickou formu rasismu. Více romských europoslanců může tento boj jen zefektivnit.

Evropské volby jsou za námi a já jen doufám, že svůj hlas využilo co nejvíce lidí, kteří nesouhlasí s extremistami a chtějí zdravou pro-evropskou politiku pro nás a naše děti. Nové složení v Evropském parlamentu bude odrazem politiky na dalších pět let pro nás všechny. Pevně věřím, že v tomto Domu demokracie bude extremistů a xenofobů co nejméně!

Úspěšným romským kandidátům přeji hodně štěstí v jejich práci.

Te aven saste, bachtale, Romale.

Chcete přispívat na naše anketní stránky?
Ozvěte se šéfredaktorovi na romanohangos@gmail.com

Romové a Evropská unie

Romové čítající odhadem víc jak 12 milionů občanů žijících v Evropě jsou největší evropskou národnostní menšinou. V jednotlivých zemích však dodnes trpí rasismem a diskriminací v oblasti bydlení, hledání vhodného zaměstnání a rasovými útoky různých neonacistických skupin a hnutí.

Nemáme vlastní stát, nemáme nikoho, kdo by se nás zastal. Národní státy Evropy ve svých ústavách sice mají deklarováno, že všichni lidé jsou si rovni ve svých právech, avšak realita je poněkud jiná.

I u nás v Česku máme stejná práva jako všichni občané bez rozdílu, zákony této země zakazují diskriminaci na základě rasy, původu či národnosti. My Romové ale víme své, zákony se mnohdy dodržují jen na papíře, stále jsme vystaveni ponižování, rasovým útokům, diskriminaci v hledání zaměstnání, v bydlení. Čelíme předsudkům, nezájmu veřejnosti, pohrdání, naše starosti a problémy se řeší o nás bez nás.

Nyní máme určitou šanci to změnit, v evropských volbách kandidují desítky našich lidí, Romů, kteří jsou ochotni a schopni to vše změnit. Potřebujeme své zástupce v evropských institucích a v Evropském parlamentu. Nadešel již čas, aby se Romové probudili a začali brát do svých rukou budoucnost svých dětí. Doufám a věřím tomu (až vyjde tento článek, už bude po volbách), že naši kandidáti, alespoň někteří, zasednou v Evropském parlamentu.

Evropská unie je naše šance na lepší život pro nás a naše děti a vnuky. Každý národ, náš nevyjímaje, bojuje o své místo na slunci. Proto se už konečně probudme, zvedněme své hlavy a začněme něco dělat. Je to jen a jen na nás.

Jan Horváth

Hudba a Romové

„Hudba je posláním Romů a věřím, že jako fenomén je zakódována v genech romského národa. Má schopnost seznamovat svět s romským etnikem a zpřítomňovat jeho historii, kulturu, tradice a zvyky. Po staletí jsou do ní vkládány silné lidské emoce a příběhy, křivdy, touha po svobodě, muzikální volnost i hloubka, virtuozita, improvizace a obrazotvornost. Hudba je unikátním přínosem kultury a umění všude tam, kde se Romové usadili. Kde Romové žijí, tam jejich muzika obohacuje majoritní hudební žánry. Romům jejich umění slouží nejen k vlastní obživě, ale i k lepšímu postavení a soužití s majoritní společností. Při poslechu jejich písní můžete skrze svůj hudební cit poznávat sami sebe.

S muzikou žiji už od svých dětských let. Muzika mě vychovávala a určovala můj životní směr i cíl. Abych byl slyšen a viděn, musel jsem ze všeho nejdřív i něco umět. Vzdělával jsem se v hudební škole a měl jsem i to štěstí, že mě zkušení romští muzikanti brávali hrát s sebou. Vzdělával jsem se i poslechem různých hudebních žánrů a světových osobností. Ve svých 14 letech jsem byl schopen vystupovat veřejně a spolupracovat s jinými muzikanty, od té doby jsem byl vnímán jako hudební osobnost. Muzika mě skutečně vedla a vychovávala, dávala mi lekce proher i výher. Omezovala mě, kladla mi různé požadavky, ale také mě naučila rozumět lidem a jednat s nimi. Mimo jiné mne naučila i oblékat se. I proto jsem měl k muzice závazky a odpovědný přístup. Tvořil jsem i vlastní muziku, skládal jsem písně, které byly ve společnosti uznávané a žádané. Muzika mi zase na oplátku umožnila poznat svět, lidi i sebe sama. Naučila mě smát se a radovat, ale donutila mě i plakat. Hudba promlouvá lidem do duše, a přitom nemusí říct ani slovo. Hudba je člověku nenahraditelným přítelem, jenž mu zjevuje pravdu. Je to živá bytost, vesmír i Bůh.“

Gejza Horváth

Vakeren romanes

ňilaj/linaj	léto
Avri hin šukar tato.	Venku je krásně teplo.
O lulud’a baron the hin šukar.	Květiny kvetou a jsou krásné.
te land’ol	koupat se
Džav te land’ol.	Jdu se koupat.
O kham lačhes pe’arel.	Slunce dobře pálí.
Te na man labarav.	Jen ať se nespálím.
E cipa mange lo’i.	Kůži mám červenou.
Makhav man.	Mažu se.
Phiras andro veš.	Chodíme do lesa.
O čiriklore šukares gi’aven	Ptáčky krásně zpívají
manušenge pre kedva.	lidem pro náladu.
Kidas o chundru’la	Sbíráme houby
the o čarňici.	a také borůvky.
Hine saste.	Jsou zdravé.
	Janko Horváth

Romano (rap) hangos

Rap... hudební žánr přezdívaný poměrně po právu jako hudba ulice. Od počátku byl jakýmsi komunikačním kanálem frustrované, především černošské, komunity, a to zejména v Americe. V textech se tedy objevovala hlavně sociální témata. Právě proto jsem vždy vnímal rap jako možnou cestu k sebevyjádření i pro romskou komunitu. Tímto způsobem ale začal fungovat až v posledních letech, a to především na Slovensku. Na scéně se začala objevovat nová jména, nová témata a co je hlavní, romský rap začal být konečně slyšet. Výrazněji jsem to začal vnímat u skladby s názvem Neprisposobiví, kde Rytmus a P.A.T. otevírají téma rasismu vůči romské komunitě. O tom, že Rytmus patří k průkopníkům romského rapu, se nemusíme vů-

bec bavit, zajímavější mi ale přijde již zmiňovaný P.A.T.. On je pro mě osobně přesně to, co má romský rap představovat. Silná témata v textu, až skoro agresivní projev na mikrofonu, ale také motivace pro další Romy. Společně s touhle partičkou se do povědomí dostává i rapper vystupující pod jménem Mega M. Všichni výše jmenovaní produkují pod labelem Pozor Records, který má pod sebou právě Rytmus. Velkým objevem je pro mě i malé městečko na slovensko-českých hranicích, Holíč. Právě tady se pomalu rodí další generace hvězd romského rapu. Produkčně se zde angažuje DJ Hallabeat, jehož chytlavé a nápadité beaty osedlává textem parta se jménem Romano Rat (romská krev). V současnosti je asi nejvíce slyšet jméno

Čavalenky. Jeho projev bych se nebál pojmenovat jako nezaměnitelný! Jinými slovy, stačí první věta a hned vím, odkud rap vane! Stejně zajímavý je pro mě i umělec rapující pod jménem Junior Mond’a, a to především jeho píseň Čoripen, která je kompletně v romštině. Nerad bych se pletl, ale myslím, že je to jediný rapový počín kompletně v romském jazyce, a to nejen na Slovensku a v Česku, ale možná i ve světě. Sám za sebe doufám, že tenhle romský rapový požár jen tak nevyhasne a můžeme se tím pádem těšit jak na další talenty, tak na nová témata od těch stávajících...

(poznámka: Čavalenky a DJ Hallabeat budou i součástí letošního Ghettofestu 8. června.)

Vojtěch Veselý

Muzejní noc v Brně

V sobotu 18. 5. se v Muzeu romské kultury v Brně konala muzejní noc. Letos se slavil jubilejní 15. ročník. Dvorek muzea se proměnil v místo se skvělou atmosférou. Od 18 hodin byl připravený workshop, kde si děti mohly vyrobit hudební nástroje. Od 18:00 až do 23:00 si návštěvníci mohli prohlédnout stálou expozici Příběh Romů, která přibližuje dějiny Romů od jejich předků v Indii přes příchod Romů do Evropy v 11. století, až po události druhé světové války a současnost. Komentovaná prohlídka aktuální výstavy Lavutara s kurátorem Gejzou Horváthem měla úspěch a návštěvníci si výstavu užili. Expozice doplnili kustodi v tradičních romských krojích.

Před muzeem jste mohli slyšet cimbálovou muziku Josefa Feča s primášem Ivanem Herákem. Ve 21:30 se představil Feri and the Gypsies, ve složení Feri, Josef Zeman, Dušan Růžička, Roman Kroupa, Radek Bagár a Tomáš Továrek. Kluci zahráli a Feri zazpíval i několik vlastních písní.

Do muzea přišlo přes 2 200 návštěvníků. K prodeji bylo také romské zboží MiVera a speciality romské kuchyně od pana Milana Danihela. Vstup na akci byl zdarma.

A jak se letošní Muzejní noc líbila návštěvníkům?

„Doprovodné akce Brněnské muzejní noci u Muzea romské kul-

tury byly velmi živé a pohostinné s příjemnou, přátelskou atmosférou. Na rozdíl od jiných akcí, které jsem v této lokalitě dosud zažila (několik ročníků Ghettofestu), byla v publiku zřejmá převaha obyvatel z místní komunity a jejich velký zájem o společenské akce. Děkuji organizátorům i vystupujícím za další krok k propojení majoritní a romské společnosti.“

„Moc jsem si muzejní noc užila, je skvělé být součástí něčeho smysluplného. Díky!“

„Někteří přišli kvůli setkání s přáteli a známými a zařadit si při romské hudbě.“

text: Veronika Kačová
foto: Adam Holubovský

Savoro, so nadžanen pal e sutěž Romano suno, tumenge phenela e Marie Bořkovcová

„Te džanen romanes, aven andre amari sutěž. Vinšinav tumenge, hoj tumen oda but te bavinel! The mangav tumen, phenen pal kada avre čhavorenge the dospelenge andro tumaro than, save džanen romanes.“

Leperen tumenge pro peršo berš pre sutěž Romano suno?

Sar pes kerlas e sutěž peršes avri andro berš 1996, aviľas amenge la te sikhavel pre romistika, kaj akor chudľom te študinel, e Veronika Kamenická.

Ko kerd'as avri e literarno sutěž Romano suno?

E Lada Viková, e Helena Clark, akor Jiřincová, the e Veronika Kamenická.

Khatar save temata kidenas avri, the khatar save temata kiden avri akanak?

O čhavore rado pisinen pal peskri famil'ija. Tiž pisinen pal kada, so bi pes kamenas te sikhavel, abo pre savi škola te džal the so andro dživipen kamen te kerel. Kajse ľila aven calkom furt, he te oda nane kada berš maškar dophende temata. O čhavore pes nadaran aňi le pharejileskere tematendar. Pisinen pal o meriben andre peskri famil'ija, pal o nehodi, pal o čoripen the pal o rasizmus, aľe tiž pal peskre babi the papi, palo daja the dada, cikne čhavore andre famil'ija, saven dikhen rado, pal peskre vinšišaga the sune.

O temata kidel avri sako berš e literarno porota. Kiden avri všeli-jaka temata, varesave buter vakerdune, aver save pes thoven pro rozgipen.

Keci čhavore the keci dospel džen pes andre sutěž prihláinde tel o posledne berša?

Sako berš amenge aven vaj šel the penda prispevki andre romaňi čhib – ľila abo videa, the vaj trin šel kipoca. O dospel hine sako berš vaj deš džene.

Khatar save fori andre Čechiko republika?

Khatar pherdo – Praha, Brno, Ostrava, Plzeň, Ústí, Přerov, Kojetín, Vsetín, Černovice, Křeslice, Vysocké Mýto...

Temata andre kada berš pre sutěž ehin: „Tiro nekfeder dobrodružstvo“, he „Arakhiben le mimozemšťanoha“.

Ko kale temata kidľas avri the soske?

Denas avri o sborníkos Romano suno. Keci priphende andre leste ehin, the kaj les šaj dikhas, abo peske les šaj cinas?

O sborníkos, so andre leste ehin pisen kole nekfeder but'a khatar sutěž, das avri sako berš. Anglo duj berš tiž diňam avri o sborníkos ko-

lestar nekfeder khatar biš berš andre sutěž. Andro sborníki ehin vaj saranda priphende the rozgipena khatar čhavore, so lenge ehin buter sar šov berš, ži khatar dospel džene.

O sborníki tumenge šaj cirden tele pre www.novaskolaops.cz. Te tumen ehin zaujma pal o kňižki, pisinen mange. O sborníki bičhavas hjaba.

Ko ada berš zabešela andre porota?

Andre literarno porota zabešela e Iveta Kokyová, e Eva Danišová, e Renata Berkyová, the o Marek Babšický. Andre vitvarno porota zabešela e Ladislava Gažiová, e Tereza Chlěbcová, the o Antonín Střížek. The andre porota perdal o videa o František Bikár, e Iveta Kokyová, the e Bára Šebová.

Ži kana pes o džene šaj prihláinen the sar?

Adaberšeskero Romano suno ehin ži 28. junis. Aver hinke phuteraha pro aver ľinaj – 8. apríľis 2020. Peskri but'i šaj o džene bičhaven pro emailos: marie.borkovcova@novaskolaops.cz abo poštaha pre adresis: Nová škola, o.p.s. Křížíková 344/6, 186 00, Praha 8.

Kana the kaj pes dodžanaha o nava le dženge, save avri khelde?

Andro decembris andre Americko centrum Prahate.

Leperen tumenge pre tumaro peršo čhavoreskero pisiben?

Pre miro peršo pisiben andro čhavoripen mange but naleperav. Sar somas dospelo, ta pisindom čeporo odborne članki the jekh studija, the keravas jekhetane but'i an-

dro komiksove scenara. Kada man but bavinelas.

So tumen the romaňi čhib? Džanen romanes, vakeren khere romanes?

Romanes man sikhľiľom sar somas bari – pre romistika. Buter chudľom te vakereľ pre Slovensko andro romane osadi. Nasom romaňi, mire džene andre famil'ija romanes nadžanen. Mire čirlatune romeħa, gadžeha, tiž eħas romistas, peħa dahas duma romanes, te nakamahas, hoj amenge amari čhaj te achal'uveľ.

So bi amenge phenenas pal e společnost Nová škola? So savoro le dženge anen, so imar kerd'an, the so kamen te kerel andro tajsaskero?

Obecno prospešno společnost Nová škola šegetinel andro inkluzivno sikhad'ipen le menšinenge, cudzincenge the socijalnes znevihodňimen čhavorenge. Podporinas le asistenten pro školi, keras geňibengere the matematicke klubi perdal o čhavore, saven ehin andro čechiko čhib ebo matematika pharipen, doučinas le cudzinengen čhavoren.

Ehin tumen vareso, so bi kame-nas te phenel le dženge, so ginen Romano hangos?

Te džanen romanes, aven andre amari sutěž. Vinšinav tumenge, hoj tumen oda but te bavinel! The mangav tumen, phenen pal kada avre čhavorenge the dospelenge andro tumaro than, save džanen romanes. Pal'ikerav vaš o vakereľben.

Marie Bořkovcová
Phučelas e Veronika Kačová

O Roma the e Evropsko unija

O Roma, save hine buter sar 12 miliona nipi, so dživen andre Evropa, hine nekbareder evropsko nacionalno menšina. Andro so jekh phuva cerpinas rasizmoha he diskriminacijaha, andro bešiben, sar rodas lačhe but'a, sar amen maren o neonacisti.

Nane amen peskero them, nane amen ňiko, ko ačhela paš amende. O nacionalne thema andre Evropa vakeren, hoj sako manušes hin ajse čačipe-na sar aver, hoj sako manuš hin jekh žužo, kajča o dživipen hin aver.

The ke amende andro Čechiko pro papiris amen hin jekh žuže thana sar savoren nipen, o zakoni zorales vakeren, hoj našt'i e diskriminacija te barol prekal manuš, so hino kaleder či aver. Amen o Roma džanas mišto, hoj ada nane čačo, the avka chudas le gadžendar bari diskriminacija, amare pharipena keren pal amende bijo amende.

Akana hin amen jekh drom, sar te el feder. Andro evropska volbi džan tiž buter deša Roma, save pes kamen te marel vaš amaro čačipen. Kampel amenge amare manušen andro Evropsko parlamentos. Imar aviľas d'ives, kana amen o Roma šaj vazdas peskero šero, šaj ušt'as u te chudas peskero drom perdal amare čhavore andro peskero vast. Paťav oleske (choc sar ela ada člankos avri, ta imar ela pal o volbi), hoj varesave Roma za-bešena andro Evropsko parlamentos.

E Evropsko unija hin amaro jekh drom perdal amende, amare čhave the vnuki. Sako nacija, nipos, the amaro, pes marel vaš peskero than paš o kham. Vašoda imar ušt'as, vazdas peskere šere, the chudas vareso te kerel. Oda hin ča pre amende.

Jan Horváth

O bašaviben he o Roma

„O bašaviben hin dino le Romen le Devlestar, u paťav oleske, hoj sar fenomenos hin o bašaviben imar zakodinem le Romenge andro geni. Pal o romano bašaviben šaj e luma prindžarel le Romen. O romano bašaviben sikhavel le svetoske e romaňi historija, e kultura, o tradiciji, he o običaja. Imar but šel berša hin andro romano bašaviben thodo lengro calo dživipen, lengre zorale manuške emociji, he romane pharipena. Andre peskro bašaviben thode o Roma peskri virtuozi, o improvizaciji, he bari profesionalita. Tiž odoj thode korkore pes, he peskro dživipen. O romano bašaviben kerel chasna le nacijenge, he lengra kulturake všadzi odoj, kaj o Roma ačhle te dživel. Odoj lengro bašaviben vazdel upre o majoritna lavutarike žánri. Le Romenge lengro bašaviben sogalinel, del len maro, he kerel lenge maškar o gore feder than. Sar manuš šunel lengro bašaviben he lengre giľa, ta pal oda so čujinel, ta šaj prindžarel he korkoro pes.

Le bašavibnaha imar dživav čhavorestar. O bašaviben man ľikerelas avri, sikhavelas mange o drom ki o lačho dživipen. Te kamavas, hoj man te šund'ol he te dičhol, ta so neksigeder kamavas vareso te džanel. Sikhľuva-vas andre hudebno škola u has man he oja bacht, hoj man o bare romane lavutara lenas peħa te bašavel. Sikhavavas man te bašavel the oleħa, hoj šunavas všeli-jako bašaviben, všeli-jaka žanri, he le bare svetove lavutaren. Sar has mange imar dešušt'ar berš, ta imar bašavavas le nipenge he korkoro u tiž imar bašavavas avre bare lavutarenca. Ole ideostar man o džene denas paťiv sar bare lavutaris. O bašaviben man ľidžalas lačhe dromeha, vazdelas man upre, delas man andro dživipen bibachtale he lačhe lekciji. Nadelas man smirom, kamelas mandar choc so, kerelas mange pharipena, aľe tiž man sikhad'a te achal'ol le manušenge, he te džanel lenca te vakereľ. O bašaviben man tiž sikhad'a te uravel pes. He vaš ada man has ki o bašaviben baro respektos. Keravas miro bašaviben, mire vlastna giľa, so has maškar o džene udžande he žadimen. O bašaviben man hinke pre aver sera diňas šancija te prindžarel o svetos, le manušen, he tiž korkoro pes. O bašaviben man sikhad'a te asal, te rad'isal'ol u doispidľas man he ki o rovíben. O bašaviben vakereľ le manušenge andro jile u paš oda namušinel the phenel aňi lav. O bašaviben hin le manušeske kamaratos, so leske sikhavel o čačipen. O bašaviben – oda hin sar džido manuš, sar o zegos, he o Del.“

Gejza Horváth

foto: Adam Holubovský

www.romea.cz

informační portál o světě Romů

Romský karavan

Pokračování z předchozího čísla

Odpoledne po práci jsem si šel do města koupit něco k jídlu. Šel jsem do místního hostince, abych se najedl něčeho teplého. Dal jsem si polévku s kroupami a brambory. Když jsem odcházel, uviděl jsem vcházet do dveří romskou dívku. Měla na sobě dlouhou černou sukni, kolem pasu ovinutý šátek s trásněmi, červenou halenku zdobenou zlatými knoflíky a ve vlasech paví pero. Její obličej připomínal kočku. Na krku měla veliký černý talisman ve tvaru koně. Podívala se na mě a řekla: „So kadaj chas? Av te chal ke amende. Došuneha tut tajsaskero. (Co tady jíš? Přijď jíst k nám. Dozvíš se budoucnost.)“ Byl jsem překvapený. Dlouho jsem neslyšel nikoho mluvit romsky. Usmál jsem se, protože mi tím udělala radost. Zeptal jsem se, co tady dělají. Ona odpověděla, ať přijdu a zjistím odpovědi na svoje otázky. Přitahovalo mě to, ale zároveň jsem se i trochu bál. Cítil jsem se k ní přitahován. Byla pro mě tajemná. Blízka, ale přesto vzdálená.

Přišla k pultu, kde stál starý hostinský a objednala si do džbánu pivo. Místní lidé, kteří tam seděli, po ní pokukovali. Ona si jich nevšímala, byla zvyklá na to, že si ji lidi prohlížejí. Hospodský dotočil pivo, usmál se na ni a řekl: „Bude to deset stříbrných.“ Vtom jsem já, a ani nevím jak, řekl: „Já to zaplatím.“ A položil jsem peníze na stůl. Dívka se na mě podívala a řekla: „Tak jdeš se mnou?“ Vrátily se mi vzpomínky na staré časy a srdce se mi rozbušilo.

Vyšli jsme směrem ke karavanům a už z dálky bylo vidět Romy, kteří netrpělivě vyhlíželi pivo. Když nás uviděli, přivítali nás radostným pokřikem: „Ta kaj sanas dulones? (Kde jste byli tak dlouho?)“ Jeden z nich, který byl menší postavy, měl na hlavě klobouk a dlouhé sedé vousy, mi řekl: „Co tady pohledáváš, ty darebáku!“ A přitom se smál hihih. „Nech ho, Ervine, ten je náš,“ řekla romská dívka. „Jdeme za phuri babou do karavanu.“

To jsem ještě nevěděl, že karavan je kouzelný. I přesto jsem v sobě hluboce cítil své romské kořeny. Přišli jsme ke karavanu phuri baby. Karavan byl vyšší než všechny ostatní v táboře. Byl z červeného dřeva, ve kterém byly vyřezané postavičky – koně, vozy, měsíc, slunce, květiny, mračky, ptáci a spousta dalšího. Dohromady vytvářely příběh. Postaviček mohlo být snad tisíc. Málem se mi z toho zatočila hlava. Na dveřích karavanu byla namalovaná ruka s okem uprostřed dlaně. Moje průvodkyně zaklepala na dveře a zavolala: „Phuri babo, to jsem já, Luluďi, otevři. Máš návštěvníka.“

Dveře se otevřely. U dveří stála černá kočka, která se na mě dívala svýma smaragdovýma očima. Nikdy jsem tak zářivé kočičí oči neviděl. Ze stropu visely všelijaké bylinky a jejich vůně naplňovala karavan. Vzádu v místnosti seděla stařena na křesle pokrytém kožešinami. Na ramenou jí seděly dvě kočky. Jedna na pravém, ta byla černá, ta druhá na levém rameni byla bílá. K mému překvapení jsem zjistil, že stařena je slepá. Přesto však působila královským dojmem. Neodvážil bych se říct, kolik jí bylo let, přestože měla dlouhé šedivé vlasy, neměla v obličejí ani jedinou vrásku. Její tělo působilo jako tělo silného muže. Vycházela z ní vůně po ohni a skořicovém čaji. Když promluvila, nemohl jsem se ani pohnout, jako by přede mnou nebyla žena, ale bohyně...

Veronika Kačová

Berlínské Divadlo Maxima Gorkého uvedlo inscenaci Romská armáda

Útlak Romů i dalších menšin v minulosti a jejich postavení v budoucnosti rozebírá inscenace Romská armáda. Spojuje vážná témata s místy až kabaretní nadsázkou. Dnes, v poslední den festivalu Divadelní svět, uvedlo hru v Brně hostující Divadlo Maxima Gorkého z Berlína. Velká část publika na závěr tleskala ve stoje.

Aktéři představení režisérky Yael Ronenové – většinou sami Romové z různých evropských zemí – si na jevišti chvíli pohrávají s myšlenkou revoluce a ustavení romských ozbrojených sil. Jindy ventilují své traumatizující zážitky z dětství a dospívání na Balkáně i v Británii, případně zpívají a rapují.

Později se převtělí do „romských superhrdinů“ a na závěr přemýšlejí o budoucnosti Romů. Už bez nadsázky, která provází většinu představení, volají po vyšším sebevědomí romské komunity, po jednotě napříč národnimi hranicemi a potlačení předsudků. Divadlo Maxima Gorkého často připravuje společensky i politicky angažované hry. V Romské armádě brojí také proti homofobii a stereotypnímu nahlížení na menšiny.

Desátý ročník Divadelního světa nabídl přes 50 představení na 15 různých místech včetně šapitó na Kraví hoře. Přijelo asi 500 umělců z Evropy i Jihoafrické republiky, Jižní Koreje, Madagaskaru nebo Martiniku. Tématem ročníku byl Evropský sen. Na festivalový plakát dali pořadatelé slovo „Vítejte!“.

Loni přehlídku navštívilo 5800 lidí. Letošní návštěvnost pořadatelé zatím nezveřejnili. Festival se odehrál bez komplikací, řekla ČTK Eva Sedláčková z produkce, jen dnes pořadatelé přesouvali kvůli dešti vystoupení umělců z Komorských ostrovů.

Jednou z festivalových událostí se stala inscenace Francouzi z Nového divadla ve Varšavě. Vynikala svou délkou – trvala čtyři hodiny – i scénografickým řešením. Divadelní kritik Luboš Mareček inscenaci označil za koktejl vybroušeného herectví a strhujících obrazů s hudbou a pohybem.

„V tomto fantastickém jevištním zpracování Proustova sedmidílného románu Hledání ztraceného času zabloudíte nejen do dekadentních časů belle époque, ale uvidíte v něm i současnou Evropu. Import takového divadla do Brna je bez přehánění událostí,“ uvedl Mareček. **ČTK**

Všechno, co nevíte o soutěži Romano suno, se dozvíte v rozhovoru s Marií Bořkovcovou

„Jestli umíte romsky, zúčastněte se sami naší soutěže. Přeju vám, ať vás tvorba co nejvíc baví! A prosím, povězte o soutěži dětem i dospělým ve svém okolí, kteří umí romsky.“

Vzpomenete si na první ročník soutěže Romano suno?

Když soutěž v roce 1996 začínala, přišla nám ji na romistiku, kde jsem tehdy začala studovat, představit Veronika Kamenická.

Kdo je zakladatelem literární soutěže Romano suno?

Lada Víková, Helena Clark, tehdy Jiřincová a Veronika Kamenická.

Z jakých témat jste v minulosti čerpali a z jakých čerpáte dnes?

Děti velmi často píšou o své rodině. Také texty o tom, co chtějí vystudovat anebo na co se vyučit a čeho chtějí v životě dosáhnout, přicházejí docela často, i když to ani není daný rok mezi doporučenými tématy. Děti se nevyhýbají ani smutným tématům. Píšou o smrti blízkých, o nehodách, o bídě a o rasizmu, ale také o svých prarodičích, rodičích, malých dětech v rodině, které milují, o svých přáních a snech.

Témata vybírá každý rok literární porota Romano suno. Vybírají různorodá témata, některá víc vyprávěcí, jiná spíš vhodná k úvaze.

Kolik dětí a kolik dospělých se do soutěže přihlašuje za poslední roky?

Každý rok nám chodí ke sto padesáti příspěvkům v romštině – textů anebo videí a kolem tří set obrázků. Dospělých se účastní průměrně kolem deseti.

Z jakých měst v ČR?

Z mnoha – Prahy, Brna, Ostravy, Plzně, Ústí, Přerova, Kojetína, Vsetína, Černovic, Křeslic, Vysokého Mýta...

Roma nation movement/Hnutí romského národa: Romové napříč Evropou se musí spojit!

Dokončení ze str. 1

Politické projekty Romů na národních úrovních nemají příliš podpory, proč tomu bude podle vás na evropské úrovni jinak?

MM: Protože romská otázka je zároveň evropská otázka, netýká se pouze jedné země. Musíme hledat evropská řešení a samotná EU nabízí nejlepší platformu, protože je postavena na myšlence svobodného pohybu. Evropské hodnoty jsou základní romské hodnoty. Zároveň národní romské politické projekty pracují s myšlenkou integrace Romů na lokální úrovni. Jsme ale v roce 2019 a sledujeme napříč Evropou, že téma integrace zmizelo z programů mainstreamových politických stran. Nechtějí Romy integrovat, protože si uvědomili, že nemohou. Chápou, že Romové jsou jiný národ s odlišným jazykem a kulturou, vždyť máme svoji hymnu a vlajku. Jak tedy může Česká republika nebo Maďarsko integrovat romský národ, který je rozprostřen po celé Evropě? Jediný způsob, který existuje, je asimilace Romů, ale dopad národních strategií končí s hranicemi jejich států. Navíc asimilace Romů už zkrátka v 21. století není možná. Říkáme

Témata letošního ročníku soutěže jsou „Tvoje největší dobrodružství“ a „Setkání s mimozemšťanem.“ Kdo tato témata vymyslel a proč?

Témata vymýšlí literární porota. Každý vymyslel několik témat a ty nejlepší pak vybrali.

Vydáváte sborník Romano suno, kolik příběhů je v něm publikováno a kde je ke zhlédnutí, popřípadě i k prodeji?

Sborník nejlepších prací ze soutěže vydáváme každý rok. Před dvěma lety jsme také vydali sborník toho nejlepšího z dvaceti let soutěže. Ve sbornících bývá okolo čtyřiceti příběhů a úvah od dětí od šesti let po dospělé.

Sborníky si můžete stáhnout na www.novaskolaops.cz. Pokud máte zájem o knižní vydání, napište mi. Sborníky šíříme zdarma.

Kdo letos zasedne v roli porotců?

V literární porotě zasedne Iveta Kokyová, Eva Danišová, Renata Berková a Marek Babšický. Ve výtvarné porotě Ladislava Gažiová, Tereza Chlěbcová a Antonín Střížek a v porotě pro mluvené slovo František Bikár, Iveta Kokyová a Bára Šebová.

Do jakého termínu se mohou soutěžící přihlašovat a jakým způsobem?

Letošní ročník Romano suno má uzávěrku 28. června. Další otevřeme zase až na jaře – 8. dubna 2020. Soutěžící můžou své práce v elektronické podobě poslat na marie.borkovcova@novaskolaops.cz anebo poštou na adresu Nová škola, o.p.s., Křížíkova 344/6, 18600 Praha 8.

Kdy a kde proběhne vyhlášení vítězů?

Na začátku prosince v Americkém centru v Praze.

Jak jste na tom Vy se psaním příběhů, vzpomenete si na váš první dětský článek?

Na své psaní v dětství si moc nepamatuju. V dospělosti jsem napsala pár odborných článků a jednu studii a spolupracovala na tvorbě několika komiksových scénářů. To mě hodně bavilo.

Co Vy a romština? Umíte romsky, mluvíte doma romsky?

Romsky jsem se naučila v dospělosti – základy na romistice. Víc jsem se rozmluvila na Slovensku v romských osadách. Jsem neromka, takže moji příbuzní romsky neumí. Se svým bývalým mužem, Čechem, ale také romistou, jsme se párkrát domlouvali na něčem romsky, když jsme nechťeli, aby nám rozuměla dcera.

Co byste nám řekla o společnosti Nová škola? Co všechno klientům nabízíte, co už máte za sebou, co se Vám povedlo a co plánujete do budoucna?

Obecně prospěšná společnost Nová škola se zabývá podporou inkluzivního vzdělávání menšin, cizinců a sociálně znevýhodněných dětí. Podporujeme školní asistenty na školách, zavádíme čtenářské a tematické kluby pro děti, které mají s češtinou nebo matematikou jinak potíže, doučujeme děti cizinců.

Máte nějaký vzkaz pro čtenáře Romano hangos?

Jestli umíte romsky, zúčastněte se sami naší soutěže. Přeju Vám, ať vás tvorba co nejvíc baví! A prosím, povězte o soutěži dětem i dospělým ve svém okolí, kteří umí romsky.

Ptala se Veronika Kačová

komisařem. Máme kontakty s některými evropskými politickými stranami. Je zajímavé, že jsou mezinárodní organizace, které se snaží kopírovat náš program, což ukazuje, že má sílu a máme vliv. Stále se ale učíme ze svých úspěchů i chyb.

Jedním z evropských témat dotýkajících se Romů jsou útoky na komunity napříč Evropou, sledovali jsme je na Ukrajině, v Bulharsku, nyní v Itálii. Jak na ně reagujete, jsou součástí vaší agendy? OT: Máme své sledovatele a kontakty v Bulharsku i na Ukrajině, kteří nás informují o tom, co se tam aktuálně děje. Využívali jsme také naše kanály a zasílali odmítavé dopisy s žádostmi o vysvětlení nebo řešení. Tyto události ale pouze potvrzují nutnost romské politické reprezentace a lobbování na evropské úrovni.

Poslední otázka – jaká je vaše vize pro příští dekádu?

ED: Je to lepší Evropská unie – ne unie pro státy, ale unie pro národy, kde i národ bez státu jako Romové bude mít slovo ve svých vlastních záležitostech.

Alica Sigmund Heráková

Romano streamovo mukhiben Radijos Gineli

„Okrem mukhiben keras vakeribena le romane dženenca, saven kamas te sikhavel čeporo aver, sar hin sikhado. Sikhavas lengro than, the pal'is vakeras pal oda, so kerel lengro romipen the vzoros perdal amari komunita. Aver but'i ehin dokumenta, save thoven god'i pre romaňi historija, tradiciji, the koda, so f'ikeren, romipen.“

Duj romane džene, o moderatora – e Marta Hudečková the o Petr Giňa vakeren pal o mukhiben Radijos Gineli.

Lačo d'ives, Marto, šaj amenge phenen, kana kerd'as avri peskro peršo mukhiben o Radijos Gineli? Kada streamovo mukhiben ipen andro kale d'ivesa mulatinel peršo berš peskeri existenciya.

Keci džene les šunen?

Sako mukhiben peske o džene šaj šunde ži andro adad'ives he khatar zaznamos, the kavka pes kerd'as avri prumeros 1237 džene, so šunen. Sako d'ives amen šunen vaj 600 džene khatar pherdo štati – Čechiko republika, Slovensko, Rakousko, Něm-ciko, Kanada, Anglija, Irsko, Belgija, he khatar duraduňi Australija.

Sava formaha vakeren, kaj všadzi tumen o džene šaj mukhen?

O mukhiben šaj rakhen pro Facebook Radijos Gineli, tiž mek pro moderatorengro profilos, savo o mukhiben thoven avri.

Ko les kerd'as avri, he ko andre leste šegetinel?

O Radijos Gineli hino kerdo avri sar zaujma andro vakeriben, the tiž andro dobrovolnictvo duje dženenge: O Petr Giňa, savo peske koro poťind'as savori technika, the o mukhiben kerel avri khatar Manchester andre Anglija, the e Marta Hudečková khatar Praha. O program andro mukhiben keras avri sodujdžene. Okrem mukhiben keras vakeribena le romane dženenca, saven kamas te sikhavel čeporo aver, sar hin sikhado. Sikhavas lengro than, the pal'is vakeras pal oda, so kerel lengro romipen the vzoros perdal amari komunita. Aver but'i ehin dokumenta, save thoven god'i pre romaňi historija, tradiciji the koda, so f'ikeren, romipen. Ehin amen tiž Facebook, kadaj peske o džene šaj pisinen, so bi andro aver mukhiben kamenas te šunel, te oda hin giľa abo aver temata.

So ehin andrethodo andro mukhiben, pal soste vakeren?

Andrethodo ehin pherdo akanake temata- e politika, o dživipen le Romengro, the so ehin andro kadi doba akanak pro internetos. Das than le neve kapelenge, lavutareng, saven peske o džene šaj šunen. Vičinas le hosten, na ča khatar bašavibengero svetos, aľe he khatar politika, the aver zaujimave džene. O džene nane ča Roma.

So richtinen andro aver d'ivesa?

Amaro posledno mukhiben ehas thodo pal amari romaňi čhib, the le dženen, so šunenas, oda kavka iľas, hoj richtinas aver koter le hostenca, so romaňi čhib lačhes džanen.

Kecivar keren o mukhiben?

O mukhiben keras avri jekhvar andro kurko, paraščovine andre 19:00 ora. Avreder varekana andro kurko, pal koda, so ehin aktualno.

Andre savi čhib o mukhiben keren?

O mukhiben keras avri andre čečiko čhib, zijand vaš kada, hoj o džene, so šunen, ta romanes imar nadžanen. Aľe starinas pes varekana maškar peste te vakerel he romanes, the kavka lenge te sikhavel amari čhib.

So kamen te anel le dženenge, so šunen?

Kamas te kerel čačikano he mišto romano mukhiben, so le dženenge, so šunen, anel okrem informaciji šukar giľa (šaj pes phenel khatar savore štili, khatar klasicko cimbalovka ži ke moderne giľa), the pherasa.

So leskro nav znameninel?

Avel khatar nav Petr Giňa. Andre Anglija les ehas problemi, sar pes leskro nav phenel. Phenenas leske Džina, the kavka pes kerd'as avri o lav Gineli (Džineli).

Ehin tumen varesavi pozvanka, so mukhena anglo aver mukhiben?

Maškar kurko pre amare stranki vičinas le dženen, kaj amen te šunen, the jekh d'ives anglo mukhiben mek kerel o Petr Giňa video pozvanki. Vičinov tiž savore dženen, so ginen Romano hangos, kaj amen te šunen. Pal'ikarav vaš o vakeriben.

Phučelas e Veronika Kačová

Romské streamové vysílání RÁDIO GINELI

„*Kromě vysílání tvoříme medailony romských osobností, které se snažíme ukázat trochu jinak, než je běžné. Představujeme jejich soukromí a posléze se snažíme přiblížit, co vytváří jejich romskou osobnost a vzor pro naši komunitu. Další naší aktivitou jsou dokumenty zaměřené na romskou historii, tradice a hodnoty, romipen.*“

Dvojice romských moderátorů Marta Hudečková a Petr Giňa vám v následujícím rozhovoru blíže představí Rádio Gineli.

Dobrý den, Marto, mohla byste nám říct, kdy odstartovalo Rádio Gineli svoje první vysílání?

Naše streamové vysílání právě v těchto dnech oslavuje první rok své existence.

Kolik má zhruba posluchačů?

Každé vysílání si mohli posluchači donedávna poslechnout i ze záznamu a tak vznikl průměr 1 238 posluchačů. Běžně nás poslouchá přibližně 600 posluchačů z mnoha států – z České republiky, Slovenska, Rakouska, Německa, Kanady, Anglie, Irska, Belgie, dokonce i z daleké Austrálie.

Jakou formou vysíláte, kde všude si vás posluchači mohou pustit? Vysílání najdete na facebookových stránkách Rádía Gineli, popřípadě na profilech moderátorů a posluchačů, kteří vysílání sdílejí.

Kdo je jeho tvůrcem, ředitelem a kdo se na něm podílí?

Rádio Gineli je postaveno na zálibě v moderování a také dobrovolnictví dvou lidí: Petra Giňi, který si z vlastních zdrojů pořídil potřebnou techniku a vysílá z anglického Manchesteru a Marty Hudečkové z Prahy. Program vysílání připravujeme společně. Kromě vysílání tvoříme medailony romských osobností, které se snažíme ukázat trochu jinak, než je běžné. Představujeme jejich soukromí a posléze se snažíme přiblížit, co vytváří jejich romskou osobnost a vzor pro naši komunitu. Další aktivitou jsou dokumenty zaměřené na romskou historii, tradice a hodnoty, romipen. Máme také stránky Skupiny Rádía Gineli na Facebooku, tady si posluchači píšou, co by chtěli v dalších pořadech slyšet, ať už písničky nebo témata.

Co je obsahem vysílání, jaká máte témata?

Obsahem je pohodové vysílání plné aktuálních témat – z politiky, ze života Romů a co je v danou dobu nejaktuálnější na sociálních sítích. Dáváme prostor nově vznikajícím kapelám, které si mohou posluchači poslechnout. Zveme hosty nejenom z hudebního světa, ale i politického, a jinak zajímavé osobnosti. Hosté nejsou pouze Romové.

Co chystáte do dalších dní?

Naše poslední vysílání bylo zaměřeno na romštinu a posluchače to

natolik zaujalo, že chystáme pokračování i s hosty, kteří se našemu jazyku odborně věnují.

Jak často vysíláte?

Vysíláme pravidelně jednou týdně, v pátek v 19:00 hodin. Jinak v průběhu týdne podle aktuálnosti.

V jakém jazyce vysíláte?

Vysíláme v českém jazyce, bohužel většina posluchačů romsky už neumí, ale snažíme se občas mezi sebou mluvit i romsky, a tak jim přiblížit rodný jazyk.

Co je smyslem romského Rádía Gineli?

Smyslem je pohodové romské vysílání, které přináší posluchačům kromě informací skvělou muziku, dá se říct všech žánrů od klasické cimbálové po současnou moderní, a pherasa (*romský humor, pozn.red.*).

Co vlastně jeho název znamená?

Vychází to z příjmení Petra Giňi. V Anglii měli problém s výslovností tohoto příjmení a oslovovali jej Džina. A tak vznikl název Gineli (Džineli).

Máte nějakou pozvánku na další vysílání?

Během týdne na našich stránkách zveme posluchače a den před vysíláním ještě vytváří Petr Giňa video pozvánku. Samozřejmě zveme k poslechu také všechny čtenáře Romano hangos.

Rozhovor vedla Veronika Kačová

Romano verdan

(2. koter)

Palodilos pale but'i mange geľom vareso te cinel te chal. Geľom andre karčma, hoj te chav vareso kerado. Diňom mange zumin le baridarenca the grul'enca. Sar imar geľom het, dikhl'om, sar andro vudar avľas romaňi čhaj. Ehas pre late bari kaľi rokľa, khatar late ehas andre phandlo khosno le ranclenca, loľi vizitka zdobimen somnakune gombičkenca, andro bala pavuri. Lakro muj dičholas sar mačka. Pre men la ehas baro kalo talisman andro tvaros graj. Dikhelas pre mande the phend'as: „So kadaj chas? Av te chal ke amende. Došuneha tut tajsaskero.“ Somas prevkapi-men. Imar but ňikas romanes te vakerel našund'om. Asaľom, vaš oda hoj mange kaleha kerd'as radost'a. Phučľom latar, kaj bešen, the so kadaj keren. Joj phend'as, hoj te avav the dodžanava man koda, so kamav te šunel. Cirdelas man odoj o jilo, aľe tiž man čeporo daravas. Čujinavas man, hoj som laha jekhetane. Ehas perdal mande magicko. Paše, the avka dur.

Avľas kijo pultos, kaj terd'olas o phuro karčmaris the cind'as peske khoro lovina. O aver džene, save kodoj bešenas, pre late ča dikhenas. Lake oda ehas jekh, ehas sikhad'i, hoj pre late o džene dikhen. O karčmaris do-točind'as e lovina, asaľas pre čhaj, the phend'as: „Kerel oda deš rupuno.“ Aňi nadžanav sar, me andro koda phend'om: „Me oda poťinava.“ The thoďom o love pro skamind. E čhaj pre mande zadikhľas the phend'as: „Ta aves manca?“ Avile mange pale o leperibena pro phure berša, the o jilo pes mange rozmarďas.

Geľam pal o drom, kaj ehas o verdana, the imar dural le Romen džalas te dičhol, ehas nadoužarde, sar užarenas pre lovina. Sar amen dikhle, ta amen šukare lavenca pal'ikerde radostna vikaha: „Ta kaj sanas dulo-nes?“ Jekh lendar, ehas cikno, pro šero stad'i the bare šive čhora, mange phend'as: „So kadaj kames, tu darebakona!?“ The počoral asalas, hihihí. „Mukh les, Ervin, jov hino amaro,“ phend'as e romaňi čhaj. „Džas pal e phuri baba, andro verdan.“

Oda mek nadžanavas, hoj o verdan hino magicko. The avka zorales čujinavas miro romipen. Avil'am andro verdan ke phuri baba. O verdan ehas bareder sar savore verdana andro taboris. Ehas les lolo kašt, andre leste ehas avri činde postavički – graja, verdana, čhon, khamoro, kvitki, chmara, čirikle the pherdo aver. Jekhetane kernas avri pribehos. O postavički šaj ehas talam ezeros. Čeporo pes mange kalestar o šero zatočind'as. Pro vudar ehas kreslimen o vast la jakhaha andro burňik. Miri pruvodkiňa durkind'as pro vudar the phend'as: „Phuri babo, oda som me, Luluďori, phundrav. Ehin tut našťiva.“

O vudar pes phundrad'as. Paš o vudar terd'olas kaľi mačka, savi pre mande peskre smaragdove jakhenca dikhelas. Ňigda kajse labardune jakha nadikhľ'om. Khatar povala figinenas varesave čara, the lengri pacha pachinelas pal calo verdan. Palal andro verdan bešelas e phuri baba, andro kreslos, pre savo ehas puži. Pro phike lake bešenas duj mački. Jekh pre pravo phiko ehas kaľi, koja dujto pre ľavo phiko ehas parňi. Somas prevkapi-men, hoj e baba nadikhelas. He avka dičholas sar kral'ovna. Nahas man sar te phenel, keci lake berš, ehas la bare šive bala, aľe nahas la andro muj aňi jekh vraska. Lakro teštos dičholas sar le zoraleskro muršesko teštos. Pachinelas pal e jag the škoricovo tejos. Sar chudľas te vakerel, našťi man aňi čalavavas, sar te bi perdal mande terd'olas na džuvľi, aľe varesavi bohiňa...
Veronika Kačová

Mangav le Devlorestar

Devloro amaro somnakuno, dadoro amaro, čhiv amenge upral o lačhipen tiro.

Ker avka, te amen avas ajse lačhe, sar sal tu. Bo tut hin najfeder jiloro, ča tutar džal o tharipen.

Devloro, mangav tut jilestar, sikhav amenge oda lačo drom. Te nadžas kľučkenca, te peske arakhas peskro than.

Devloro, dadoro amaro, nadomukh, kaj te cerpinas. Sar cerpinde o Roma andro mariben.

Čhiv pre amende o sveto paňori. Te chudas tutar sast'ipen, kamiben, the e zor.

Prosím Boha

Božíčku náš zlatý, otče náš, sešli nám z hůry svoje dobro.

Udělej tak, ať jsme takoví jako jsi ty. Protože ty máš nejlepší srdce, jen od tebe jde žár.

Božíčku, prosím tě od srdce, ukaž nám tu dobrou cestu. Ať nedeme kľíčkama, ať najdeme svoje místo.

Božíčku, otče náš, nedopust', abychom trpěli. Jak trpěli Romové ve válce.

Nalej na nás svatou vodičku. Ať dostaneme od tebe zdraví, lásku a sílu.

Eva Kropiwnická

O Roma vakeren
pořad Českého rozhlasu určený pro Romy.
www.romove.cz

